

LINIA,C,50

Aloes - 3/4ywica drzewa Aloexylon agallochon, r3/4anego od naszego "aloesu", "agawy"; z niej sporz4dzano pachnid^a, u4ywane do skrapiania po~cieli, odzie4y oraz ca^un4w pogrzebowych.

Amen - (dos.: godzien wiary) hebr. Partyku^a uroczystych potwierdzeã, w NT koãczy doksologi©, jest odpowiedzi¥ liturgiczn¥ oraz tytu^em

Chrystusa w Ap 3,14 (zob.).

Anakici - (Anaka synowie) pierwotni mieszkac4y Palestyny, przed zaj©ciem jej przez Izraelit4w, ST zalicza ich do olbrzym4w (Refait4w)

Antytyp - odpowiednik realizuj4cy typ biblijny (zob. 1 P 3,21).

Araba - wg^©bienie pustyne, ci¥gn¥ce si© od Morza Martwego do Akaby nad Zatok¥ Elanick¥. Jest to po^udniowa cz©t olbrzymiego w¥wozu, ci¥gn¥cego si© od Syrii po Morze Czerwone. Najg^©bszym zapadem jest dolina Jordanu.

Aram Naharaim - Aram oznacza kraj Aramejczyk4w, kt4rzy pierwotnie mieszkali na wsch4d od Mezopotamii, p4«niej przenie~li si© na zach4d w stron© Damaszku. Tworzyli szereg ma^ych paãstewek, z kt4rych najwi©ksze by^o A.N., tj.: Aram po^4one mi©dzy dwoma rzekami - Eufratem i Tygrysem.

As - w czasach Jezusa Chrystusa drobna rzymska jednostka monetarna z br4zu - 1/16 denara (zob.).

Aszdod - (w czasach hellenistycznych: AZOT) - pierwotne miasto Anakit4w, a od XII w. przed Chr. by^o jednym z pi©ciu miast konfederacji filistyãskiej. W czasach Chrystusa Pana by^o na wp4 greckie.

Aszery - pale, pnie, s^upy drewniane, nieraz rze«bione, stawiane przez pierwotnych mieszkac44w ziemi Kanaan jako symbole bogini Aszery, czczonej wraz z Baalem.

Aszszur - Asyria.

Asztarte - imi© s^awnej bogini, kt4rej kult by^ szeroko rozpowszechniony na ca^ym staro4ytnym Wschodzie. W greckiej transkrypcji (powszechnie przyjmowanej w Polsce) imi© to brzmi Astarte. Oznacza ono semick¥ bogini© p^odno~ci, kt4rej kult by^ pot©piony w Biblii.

Baal - nazwa nadawana w Syrii i Palestynie:
1) pocz¥tkowo og4lnie b4stwowo zapewnij4cym urodzaj i p^odno~t; 2) z czasem za~ - w niekt4rych miastach - bogu nieba i wojny. Przeciw kultowi Baala (lub Baal4w) ostro wyst©puj¥ prorocy ST.

Baszan - s^yn¥cy z doskona^ych pastwisk

paskowy^{3/4} w północnej części Zajordania, dzisiejszy Hauran. Stanowi królestwo Oga, zanim otrzymała go późniejsza pokolenia Manasses

Bat - hebrajska miara pęczów, równa około 45 litrom (jedna dziesiąta kor - zob.)

Belial - (Beliar) - w ST synonim nieprawości, szatan; w NT w brzmieniu Beliar - przeciwnik

Chrystusa, Antychryst

Belzebub - (w gr. tekście NT stale: Bee[il]zebul)

imię bóstwa Ekronu, przeniesione w NT na władcy

złych duchów

Bisior - pęczno lniane. W Palestynie droższe od materiału wędzianych. Z bisioru sporządzano efod

(zob.)

Bogostawstwo - w szczególności (idiomatycznym)

znaczeniu oznacza sowy dar materialny

Brama - tworzyła część składową obwarowania miejskiego, ale zarazem była ona dla mieszkańców miejscem zebrań politycznych, załatwiania spraw handlowych, a zwłaszcza sądowych. Sąd w bramie =

sądzie

Brat - w języku biblijnym oznacza także kuzyna.

W znaczeniu przenośnym: w ST - członek narodu wybranego, w NT - chrześcijanin, członek Kościoła.

Celnicy - poborcy cła i podatków na rzecz zniechęconych w Palestynie Rzymian, syny z

żądzy zysku i nieuczciwości

Cherem - klęstwa, odwołanie; zob. Klęstwa

Cherub - zapożyczona z języka akkadyjskiego

nazwa bóstw drugorzędnych, w Piśmie Świętym

określa klasę bytów duchowych - aniołów bliskich

Boga. Ich wyobrażenia zdobiły przybytek i Arkę

Przymierza, przypominając obecność Boga

Chiton - nazwa spodniej szaty, noszonej w

krajach o kulturze helleńskiej zarówno przez

mężczyzn, jak i kobiety

Chleby pokładne - (hebr. dosł.: chleby oblicza, stosu, ustawiczne) to forma niekrwawej ofiary z

pokarmów, nakazanej przez Prawo Mojszowe. Było

to 12 placków z mąki niekwaszonej (Kp 24,5-9),

układanych w 2 stosy po 6, na złotym stole

(Wj 25,23-28; Lb 4,7) w każdą szabat (zob.) w

miejscu Świętym Namiotu Spotkania, a potem w

Świątyni; usuwane po tygodniu spożywali sami

kapłani (wyjątkiem był fakt, opisany w

1 Sm 21,2-7). Ofiara ta była symbolem wdzięczności

12 pokoleń Izraela dla Jahwe za chleb powszedni

Chomer, czyli Kor - miara pojemności dla cieł

sypkich i pęczów, równa około 450 litrom

Cia^o - w ST oznacza wszystkie istoty ³/₄yj^{ce},
tak ludzi, jak i zwier^ota. Dalej oznacza:

1) cz^owieka jako istot^o znikom^y i doczesn^y:

2) u^ow. Paw^a - grzeszny pierwiastek w cz^owieku,

walc^zcy z ^oask^y:

Cia^o i Krew - semityzm, oznaczaj^{cy} natur^o

ludzka:

Cudzo^o³/₄y^t, Cudzo^octwo - w biblijnym znaczeniu

przeno^onym = s^u³/₄y^t innym bogom:

Czyste <> Nieczyste - poj^ocie wyst^opuj^{ce} w
wielu religiach staro³/₄ytnych i u lud^ow

pierwotnych. Nieczyste jest to, co plami cz^owieka

zewn^otrznie lub wewn^otrznie i nara^o na

niebezpiecze^ostwo. Nieczystymi s^y wi^oc ludzie

chorzy, np. na tr^od, nieczyste s^y pokarmy,

zwier^ota (nieczysto^ot rytualna):

Darejk - pieni^odz z^oty, sprowadzony do

Palestyny przez Dariusza, o wadze 8,41 g:

Denar - srebrna lub z^ota moneta rzymska,

odpowiadaj^{ca} w czasach Jezusa Chrystusa 16 asom

(zob.) - przeci^otnie wynagrodzenie za dzie^o pracy.

Ka^o³/₄dy ¹/₂yd p^oaci^o denara jako osobisty, roczny

podatek dla Cezara:

Drachma - srebrna moneta grecka warto^oci jednego

denara rzymskiego:

Droga - w j^ozyku biblijnym oznacza trzymanie si^o

w ^oy^ociu pewnych zasad etycznych, stylu

post^opowania. W ST nabiera znaczenia szczeg^olnego

- jest niemal symbolem Ko^ocio^o:

Droga Szabatu - droga, kt^or^o wed^og tradycji

starszych m^og^o przej^ot Izraelita bez pogwa^ocenia

sobotniego odpoczynku. D^ougo^ot jej wynosi^o 2000

^ookci (od 1000 do 1200 m):

Duch, Duch Bo^o³/₄y, Duch (Pa^oski) - 1) tchnienie

Bo^o³/₄e, tw^orcze s^owo lub tw^orcza moc Bo^o³/₄a, panuj^{ca}

nad wszystkim i wszystko o^o³/₄ywiaj^{ca}; 2) trzecia

Osoba Tr^ocy —wi^otej; 3) samo duch - ca^ooksza^ot

dar^ow nadprzyrodzonych u chrze^ocijan; 4) dusza

ludzka:

Dzie^o Pana, Pa^oski - w ST jest to dzie^o lub

czas, kiedy B^og dla dobra swojego ludu wkroczy w

jego dzieje, lub dzie^o S^odu Ostatecznego; w NT -

dzie^o powt^ornego przyj^ocia Chrystusa Pana na

ziemi^o (paruzja), dzie^o jego ostatecznego

zwyci^ostwa nad mocami ciemno^oci. A tak^o³/₄e

niedziela:

Ebal - g^ora w ^orodkowej Palestynie, naprzeciw

g^ory Garizim. Symbol przekle^ostwa w zwi^ozku z

opisem Pwt rozdz. 27; Joz 8,30-35:

Eden - Włg: ogród rozkoszy, raj ziemski, zaŃony przez Boga na wschód od Palestyny, zraszany obficie wodami czterech rzek, pełen bogatej roślinności, wśród której wyrŃniały się dwa drzewa opisane w Rdz 2,4nn.

Edom - drugie imię Ezawa, praojca Edomitów (Idumejczyków). Zarazem nazwa kraju położonego na południe od Palestyny (Idumea), zamieszkanego przez potomków Ezawa, a więc pobratymców Izraelitów, ale wrogo do nich usposobionych.

Efa - hebrajska miara pełnych i rzeczy sypkich, równa około 40 litrom. Naczynie tej pojemności.

Efod - sam ten wyraz oznacza był może rodzaj stanika. W ST oznacza: 1) czół stroju arcykapłańskiego - dwa pęty lnianego płótna, jeden na plecach, drugi na piersiach, zŃczone paskiem na ramionach; 2) ogłnie: jakŃ szatŃ liturgicznŃ; 3) jakiŃ przedmiot kultu, posŃg bŃstwa lub worek ze ŃwiŃtymi łosami.

Engaddi - (hebr. En-Gedi) - nazwa oazy w Pustyni Judzkiej nad Morzem Martwym. SŃnŃa z palm i winnic.

Etiopia - po hebrajsku Kusz (zob.), dawniejsza Abisynia.

Ewangelia - termin grecki oznaczajŃcy dobrŃ nowinŃ - przede wszystkim o zwyciŃstwie. W NT termin ten oznacza DobrŃ NowinŃ o zbawieniu dokonany przez Jezusa Chrystusa - zob. WstŃp ogłny do Ewangelii.

Faryzeusze - stronnictwo Ńydowskie, w jakie przerodził się ruch religijny sięgajŃcy początkami czasów machabejskich. Jego członkowie wyrŃniali się od reszty narodu przesadnym pojmowaniem czystości rytualnej, drobiazgowym przestrzeganiem nie tylko przepisów Prawa, ale i nakazów ustnej tradycji starszych oraz ŃcisŃym ŃwiŃceniem szabatu. Byli oni w ostrej opozycji do Jezusa Chrystusa.

Filakterie - miniaturowe skŃrzane szkatułki, w których Ńydzi umieszczali maŃe kartki pergaminowe z wypisanymi tekstami PiŃcioksiŃgu (Wj 13,1-16; Pwt 6,4-9; Pwt 11,13-21). Przymocowywano je rzemykami do czoła i rŃki zazwyczaj podczas modlitwy.

Garizim - gŃra w Ńrodkowej Palestynie, obok miasta Sychem, gdzie Izraelici z nakazu MojŃesza odnowili przymierze z Bogiem i bŃogosławili tych, co zachowujŃ Prawo BoŃe (Joz 8,30-35). Na tej gŃrze zbudowali pŃkniej Samarytanie odszczepieŃcy.

~wiłtyni©

Gat - (= t'ocznia) - miasto kananejskie, siedziba Anakitw (zob.) i Refaitw, stolica pi©ciu miast konfederacji filistyaskiej, miejsce uciezki Dawida.

Gehenna - hebr. Ge-Hinnom (Dolina J©ku lub Dolina Synw Hinnoma) - nazwa doliny po^o¼onej na pd. od Jerozolimy: miejsce przekl©te, splamione kultem Molocha. Termin ten w teologii judaizmu oznacza miejsce pot©pienia wiecznego. Stłd w NT = piek^o

Gera - jednostka wagowa - oko^o 0,6 g, zarazem najmniejsza jednostka monetarna.

Gilead - (greckie Galaad), wy³yyna w Zajordaniu mi©dzy dop^ywami Jordanu: Jarmukiem a Jabbokiem, dobrze nawodniona, urodzajna, znana z pastwisk i lasw.

Hades - wyraz grecki, kttry odpowiada hebrajskiemu Szeolowi (zob.). Oznacza te¼ niekiedy samo miejsce młk pot©piećw (= gehenna, piek^o).

Hebron - (hebr. Chebron) prastare wa¼ne miasto (dawna nazwa: Kiriat-Arba) w pd. cz©ci pogrza judzkiego.

Hermon - (hebr. Chermon) - ^aacuch gçrski w p^n. Palestynie o 3 szczytach. Nazwa fenicka: Sirion.

Herodianie - ¼ydowskie stronnictwo polityczne z I wieku, ktre bronio interesw dynastii Heroda Wielkiego i wspçpracowa^o z okupacyjnymi w^adzami rzymskimi.

Hin - hebrajska miara p^ynw, oko^o 7 litrw.

Hizop - gatunek ma^ego krzewu, rosnęcy na murach. Ga^zek jego u¼ywali Izraelici przy skrapianiu drzwi domw krwi baranka paschalnego, przy ceremonii oczyszczania tr©dowatych i ich mieskaä, jak rwnie¼ przy ofiarach.

Horeb - (= suchy, samotny) - druga nazwa biblijna gçry Synaj, miejsce otrzymania Przykazaä i zawarcia przymierza mi©dzy Bogiem a Jego ludem. Tu rwnie¼ Bçg ukazuje si© Eliaszowi.

Idumea - zob. Edom.

Imi© - wed^ug poj©t staro¼ytnych nie tylko wyrç¼ania cz^owieka od innych, lecz okre^laję go, stanowi istotnę cz©t sk^adowę jego osobowoci. Stłd to, co nie ma imienia, nie istnieje, a cz^owiek bez imienia jest bez znaczenia. Uwa¼ano, ¼e imi© odpowiada istocie cz^owieka lub jego przymiotom (nomem - omen). W zastosowaniu do Boga, imi© jest synonimem chwa^y i pot©gi Bo¼ej.

Kab - miara wagi oko^o 2,5 kg.

Karmel - (hebr. = Ogr@d) - biegnęcy ze ˜rodkowej Palestyny w kierunku pn.-zach. ˆaacuch g@rski, stromo zakończony nad brzegiem Morza —r@dziemnego.

Z nadzie˜ciem wiosny zdoˆa go bogata ro˜linna˜t,

kt@r¥ latem wypalaˆo sˆoace.

Kasja - ro˜lina wymieniana razem z aloesem i mirr¥. Suszone pˆatki kwiat@w tej ro˜liny wydawaˆy miˆy zapach.

Kedar - szczep arabski, wywodzący si© od Izmaela, syna Abrahama i Hagar, a zamieszkaˆy na wsch@d od Jordanu w pobli@u pustyni. R@wnie@

og@lne okre˜lenie lud@w wschodnich.

Kinneret - stare miasto kananejskie, poˆo@one

nad jeziorem Genezaret.

Kl¥twa - (hebrajskie cherem = kl¥twa,

odˆczenie) - rzeczownik hebrajski o nast@pujących

znaczeniach: 1) osoba lub rzecz ˜lubowania Bogu,

albo ˜wi¥tynia oddana na zawsze na u@ytek

sakralny; 2) osoba lub rzecz przeznaczona przez

Boga na zagˆad@; 3) sam akt przeznaczający kogo˜

na zagˆad@, dokonany jako ˜lub.

Kohorta - pododdzia˜ legionu rzymskiego, liczący

od 500 do 1000 @oˆnierz.

Kor - zob. Chomer.

Krew - ksi@gi ST nazywaj¥ krew dusz¥, bo ona jest siedliskiem @ycia. A poniewa@ @ycie nale@y do

Boga, przeto spo@ywanie krwi byˆo ludziom

zabronione. Kwi¥ zwier¥t ofiarowanych skrapia

si© oˆtarz. Dokonuje ona pojednania z Bogiem,

piecz@tuje zawierane z Nim przymierze, czyni z

zawierających je jakby krewnych, najci˜lej ze

sob¥ zˆczonych. Przelana za˜ krew czˆowieka woˆa

z ziemi o pomst@ do Jahwe. W ST Sob@r Apostolski

tymczasowo utrzymuje w mocy zakaz spo@ywania krwi

(Dz 15,20.29). Na tle znaczenia krwi w ofiarach ST

mo@na zrozumieˆ sens przelania krwi przez Jezusa

Chrystusa.

Kuczki - zob. Namiot@w ˜wi@to.

Kusz (Kuszyta, Kuszytka) - zob. Etiopia.

Lakisz - staro@ytne miasto kananejskie w

pd.-zach. Palestynie, na r@wninie Szefeli (zob.).

Letek - miara ciaˆ sypkich i pˆynnych, okoˆo 225

litr@w.

Lewiatan - mityczny potw@r morski, kt@ry w ST

wyst@puje jako uosobienie siˆ przynoszących

ludziom nieszczˆcie. Por. Smok.

Lewici - nazwa pokolenia wywodzącego si© od

trzeciego syna Jakuba - Lewiego. W znaczeniu

najw@szym, jakie jest u@ywane w Pwt, nazwa pewnej

godności w hierarchii ST. Według Pwt 33,8-11 Lewitom powierzono urim i tummim (zob.), ofiary kadzenia i całopalenia, przekazywanie Izraelowi woli Jahwe. Byli oni strażnikami sanktuarium i nie mieli funkcji ścisle kapłańskich. Od Dawida byli śpiewakami wiary. Nie mając działu w ziemi, byli oni rozproszeni po całym obszarze Ziemi —wielkiej. Władzą ich utrzymania była dziesięcina i udział w pierwocinach

Liban - pasmo górskie na pn. od Palestyny, dochodzące do 3000 m wysokości, stoki jego pokryte były wspaniałymi lasami cedrowymi

Liktorzy - w starożytnym Rzymie rodzaj woźnych. Przydzielano ich wyższym urzędnikom jako wykonawców zarządzeń lub jako orszak honorowy w liczbie od 5 do 25 zależnie od godności urzędnika.

Nosili fascies, tj. paski rżeg, niekiedy z zatkniętym w nie toporem

Log - miara płynów, około 0,5 litra

Łokieć - miara długości, około 0,5 m.

Madian (hebr.: Midian), Madianici - kraj i szczep arabski, zamieszkały na wschód od Morza Czerwonego w półn.-zach. Arabii

Mesjasz - zob. Pomazaniec

Meszek - (Włg: Mosoch) - naród w Azji Mniejszej, wspomniany w tablicy narodów Rdz 10,2 jako pochodzący od Jafeta, syna Noego. Symbol odległej krainy

Miktam - określenie w tytule kilku psalmów.

Znaczenia tego słowa nie znano już w starożytności. Był może oznaczał pięć z otę

Miłość zazdrosna - zob. Zazdrosny bóg.

Mina - jednostka wagowa, około 570 g. Używana również jako jednostka monetarna - mina srebrna

Miriada - termin grecki oznaczający dziesięć tysięcy

Mirra - wonna żywica pewnej odmiany terebintu (zob.). Mirra z oliwy daje mieszaninę cennego pachnidła, używanego do skrapiania odzieży i postaci, a także do balsamowania zwłok

Morze zachodnie = —rędziemne

Mosoch - zob. meszek

Namiotów (lub Kuczek) wielo - jedno z trzech największych świąt izraelskich, obchodzone w jesieni w radosnym nastroju, na pamięć pobytu Izraelitów na pustyni, a także na podziękowanie Bogu za plony. Izraelici obowiązywani byli na czas tego świąta zamieszkać w szałasach z gązi (zob. Ne 8,15); w kuczkach, niepodobnych do naszych

dzisiejszych namiotów

Nawrócenie (Nawrócił się) - (greckie metanoia) - termin ten w NT odpowiada prorockiemu pojęciu powrotu (szub). Pojęcie to zawiera: 1) odwrócenie się od wszystkiego, co nie jest Bogiem; 2) zwrócenie się całkowicie do Boga. Odwróceniu temu towarzyszy żal, żę dopuścił się grzechu, i radość, że wraca się na drogę prawdy.

Nazireat, Nazirejczyk - związanie się z Bogiem przez łub albo nakaz Boga dotyczący powstrzymania się od picia wina i od strzyżenia włosów.

Unormowanie prawne tego stanu zob. Lb 6,1-21.

Negeb - (dosł.: suchy kraj) - w ścisłym znaczeniu to kraina na pd. Judei między Hebronem a Kadesz, ma prawo z powodu niedostatecznego nawodnienia, plądrowana przez bandy edomickie.

Nerki - w ST przenośnie oznaczają wnętrze człowieka, zwłaszcza sumienie.

Nierząd - w znaczeniu przenośnym zob.

Cudzość, Zazdrosny Bóg.

Nof - hebrajska nazwa egipskiego miasta Memfis.

Nom - prowincja w Egipcie.

Obrzezanie - zabieg stosowany na Wschodzie w Starożytności i dziś jeszcze. Polega na tym, że śmego dnia po urodzeniu odcina się napletek. U Izraelitów znak zewnętrzny przymierza między Bogiem a ludem wybranym i symbol wężczenia człowieka do tego przymierza. Przy tym obrzędzie nadawano chłopcu imię.

Ofir - miejscowość o trudnym do określenia położeniu, odległa od Palestyny, bogata w złoto (Indie? Arabia P.d.? Wybrzeże Afryki Wschodniej?).

Omer czyli Issaron - jedna dziesiąta efy (zob.),

około 4 litrów.

Otchaa - zob. Szeol; por. Wielka otchaa.

Pan zastępów (Sebaot) - tytuł ten, nadawany Bogu przez proroków, uwydatnia, że Bóg jest władcą wszystkich potęg duchowych (aniołów) i kosmicznych (gwiazd), które Mu służą.

Paruzja - zob. Dzień pański.

Pascha - wyraz aramejski, odpowiednik hebr.

Pesach (od pasach - przeją) - najważniejsze doroczne święto Izraelitów, obchodzone na pamiątkę przejścia Jahwe przez Egiptan, którzy stracili przy tym wszystkich pierworodnych, i wyprowadzenia z niewoli Izraela, ocalałego dzięki krwi baranka.

W dniu 14 Nisan zabijano od tego czasu baranka i spożywano go z prażnikami (zob.). Wieczerzy paschalnej towarzyszy hymn Wielkiego Hallelu (tj.

niektórych psalmów od 113[112] do 118[117] (nie w tradycji podawanych) oraz obszerne przemówienie ojca rodziny, zwane haggadą paschalną, w której przypomina on uczestnikom wieczerzy dzieje wyjścia z Egiptu.

Piędziesiątnica - zob. Tygodni więto

Pomazaniec - (= Mesjasz) - w ST termin ten określa królów, najwyższych kapłanów oraz wybrane postacie, zwłaszcza niektórych patriarchów i proroków. W ostatnich czasach przed naszym erą zaczęto oczekiwanego Zbawcę nazywać Pomazańcem, więc z nim cechy króla, kapłana i proroka. NT stwierdza, że jest nim Jezus - nazywa go Chrystusem. Tytuł ten jest greckim odpowiednikiem hebrajskiego Pomazaniec.

Prawo (hebr.: Tora) - Wszystkie pouczenia, jakie Bóg przekazał Izraelowi. Ponieważ zawarte są one przede wszystkim w Księgach Mojżeszowych, terminu Prawo używano często jako synonimu Pięcioksięgu. Płkny judaizm przypisywał samemu Prawu moc zbawczą. Poglądowi temu przeciwstawia się w. Paweł, zwłaszcza w Rz i Ga.

Pretorium - dosł.: kwatera pretora jako dowódcy wojsk. Miejsce przebywania wielkorządców rzymskich na prowincji. Jako rzeczownik zbiorowy pretorium oznacza gwardię cesarskich pretorianów.

Prozelici - poganie, którzy pod wpływem propagandy żydowskiej przyjmowali judaizm i poddawali się obrzezaniu. Płkniejsza literatura rabinistyczna rozróżnia prozelitów Sprawiedliwici i prozelitów Bramy; ci ostatni pozostawali nadal poganami, ale byli w łączności ze społecznością Izraela.

Przańników więto - czyli więto niekwaszonych chlebów, więc sićle ze —więtem Paschy, po którym przez siedem dni nie wolno było ani przechowywać chleba kwaszonego. Spożywano tylko prząniki - cienkie placki z psennej mąki zaczynionej wodą. Takie placki zwane po hebrajsku massor (w argonie żydowskim: maca) spożywali Izraelici podczas pospiesznego wyjścia z Egiptu.

Przymierze - układ w zasadzie dwustronny: między Bogiem i ludami, z tym, że przeważa w nim miłosierna inicjatywa Boga. Zawiera je Bóg w ST parokrotnie: z Noem, z Abrahamem (przypieczkowane krwią ofiary i krwią własną Abrahama), wreszcie z całym Izraelem pod Synajem (przypieczkowane krwią cielców). To ostatnie zobowiązuje Izraela do wierności Jahwe i poświęca naród na wyłączność

w^asno~t Boga. Dla prorokw stanowi ono r^okojmi^ niewzruszonej wierno~ci Jahwe wobec niewiernej oblubienicy, Izraela. R^wnocze~nie jest ono podstaw~ odnowienia na przysz^o~t zwi~zku os^abionego przez t^ niewiarno~t. Odnowienie to ma charakter Nowego Przymierza zawarte przez Boga z Jego ludem, z Ko~cio^em, przypiecz^owane zosta^o krwi~ samego Jezusa Chrystusa, kt^ry jest por^czycielem i arcykap^anem tego Przymierza.

Rahab - mityczny potw^r morski, symboliczna nazwa Egiptu, ze wzgl^du na pot^g^ tego pa^stwa nadmorskiego. Por. SMOK.

Rami^ - rami^ symbol pot^gi i mocy. Zw^aszca Jahwe wyci~gni^ tym ramieniem prowadzi do celu nar^d wybrany.

Reszta (Izraela) - u prorokw oznacza ma~y cz^t^ narodu wybranego, kt^ra w czasie kl^ski zes^anej przez Boga za kar^ usz^a powszechnej zag^dzie. Prorocy - w najdalszej perspektywie widz~ w Reszcie Izraela tych, kt^rzy wydadz~ spo~r^d siebie Zbawc^ - Mesjasza. Antytypem (zob.) Reszty w NT jest Ko~ci^ Chrystusowy (por. Rz rozdz. 11).

R^ka - symbol w^adzy, posiadania, si^y. Oznacza tak~e og^ zdolno~ci duchowych i cielesnych cz^owieka.

R^g - przeno~nia zaczerpni^ta zapewne ze ~wiata zwierz^cego, symbol mocy i s^usznej dumy. St^d podnie~t r^g znaczy wzmc^ pot^g^.

Rzeka = Eufkrat.

Rzeka egipska (lub: Potok egipski) - potok Wadi-el-Arisz na P^wyspie Synajskim, granica mi^dzy Palestyn~ i Egiptem.

Saduceusze - ~ydowskie stronnictwo religijno-polityczne. W polityce cechowa^a ich ugodowo~t wzgl^dem Rzymu. W pogl^dach religijnych byli nieprawowierni: odrzucali nie~miertelno~t duszy, zmartwychwstanie cia^, Opatrzno~t, istnienie ~wiata duchw. Rekrutowali si^ g^wnie ze ~rodowiska kap^a~skiego. Mimo sta^ej opozycji wzgl^dem faryzeuszw (zob.) byli jednak ca^kowicie z nimi zgodni w sprawie Jezusa Chrystusa i powstaj^cego Ko~cio^a.

Sanhedryn - reprezentacja narodu ~ydowskiego, jakby senat. W czasach Jezusa Chrystusa stanowi najwi^ksza w^adz^ religijn~ i s^downicz~ w Jeruzolimie. Sk^ada^ si^ z 70 cz^onkw. Byli nimi: 1) arcykap^ani (aktualny i jego poprzednicy na tym urz^dzie); 2) starsi - przedstawiciele mo~nych rodw; 3) uczeni w Pi~mie - g^wnie faryzeusze. Po

przej©ciu w^adzy w Palestynie, Rzymianie
zaprowadzili ograniczenia dotycz¥ce kompetencji w
sprawach gard^owych.

Saron - (hebr. Szaron) - ¼yzna r^wnina, bogata w
wod©, po^ona nad Morzem —r^dziennym, pomi©dzy

Karmelem a Jaf¥.
Schojn - miara odleg^oci u Grekw = 30 stadiom,

oko^o 5 i p^ km.

Sea - miara cia^ sypkich, ok. 15 litrów

Sela - znaczenie tego wyrazu, zachodz¥cego w
psalmach, jest niepewne; prawdopodobnie oznacza
zmian© tonacji.

Sirion - fenicka nazwa Hermonu (zob.)

S^uga, S^u^ebnica - w staro^ytno^ci termin ten
wprawdzie okre^la niewolnika, lecz w j©zyku
biblijnym s^uga Boga, Chrystusa jest zaszczytnym
tytu^em wyra^aj¥cym pe^n¥ przynale^no^t, opart¥ na
wolno^ci i mi^o^ci.

S^uga Pa^ski - tytu^ ten, nadawany kiedy^ ca^emu
narodowi wybranemu lub wybitnym postaciom z ST,
szczeg^lnie przys^uguje bezimiennemu bohaterowi
pie^ni Izajasza (42,1-9; 49 1-7; 50,4-9;
52,13-53,12). Tradycja ¼ydowska i NT widz¥ w Nim
Mesjasza (Mt 8,16n; Mt 12,17-21; Mt 26,57-68;
Mt 27,11-30; Mk 15,15-19; Mk 15,28; □k 23,63-65;
J 19,4n; Dz 8,32; 1 P 2,22n).

Smok - w ST mityczny potwór olbrzymiej
wielko^ci, b©d¥cy zestawieniem elementów wielu
zwierząt gro^nych dla cz^owieka. Jest to
uosobienie si^ kosmicznych i politycznych, które
podbija Jahwe. W NT symbol szatana uto^samianego z
rajskim w©^em (Ap 12,3-9).

Soan - zob. Tanis.

Stadion - grecka miara d^ugo^ci, ok. 185 m

Stater - srebrna moneta grecka o warto^ci 4

drahm (zob.).

Stele - u ludów staro^ytnego Wschodu s^upy
kamienne, stawiane przez panuj¥cych dla
upami©tnienia swoich zas^ug. Mia^y one nie tylko
~wiecki charakter, ale stawiano je tak^e na cze^t
b©stw. St¥d Prawo Moj^eszowe surowo zakazuje
stawiania ich.

Sycera - (hebr. Szeker) - mocny napój
sfermentowany, sporz¥dzony z owoców, zw^aszcza z
daktyli, z niekt^rych zb^ lub miodu.

Sydon - niegd¥ portowe miasto fenickie,
przoduj¥ce na wybrze^u. Z czasem utraci^o ono sw¥
hegemoni© na rzecz Turu (zob.). NT ^czy cz©sto
oba miasta.

Syjon - pierwotnie zamek w Jerozolimie. Po przeniesieniu tam Arki Przymierza czczono Syjon jako g^{tr}© ~wi^t¥ - mieszkanie Bo^¾e. Z czasem rozci[¥]gni^to t[©] nazw[©] na ca[¥] g^{tr}©, a nawet na miasto Jerozolim[©] (C^{tr}a Syjonu). W NT antytypem Syjonu jest kr[©]lestwo Chrystusa - Ko[~]ci[^] (Hbr 12,22; 1 P 2,6; Ap 14,1).

Sykl - (hebr. Szekel) - w ST: 1) zasadnicza jednostka wagowa, ok. 1,4 g; 2) jednostka monetarna. Odr[©]³⁴aniano zwyk[^]y sykl od ~wi[¥]tynnego, ci[©]³⁴szego.

Sykomora - dzikie drzewo figowe.

Szabat - si[©]dmy dzie^ã tygodnia (sobota) - dzie^ã odpoczynku i sk[^]adania ofiar Bogu. Jest on na r[©]wni z obrzezaniem znakiem przymierza Izraela z Jahwe i ~rodkiem u[~]wi[©]cenia ludu Bo^¾ego.

Szabatu droga - zob. Droga szabatu.

Szefela - s[^]ynna z oliwek i sykomor, ¾⁴yzna, nadmorska nizina palesty^ãska, ci[¥]gn[¥]ca si[©] od granicy Galilei ku po[^]udniowi.

Szeol - w ST kraina wszystkich zmar[^]ych - bez rozr[©]³⁴nienia czy doznaj[¥] szcz[©]cia, czy kary. W greckiej Biblii - Hades (zob.).

Szinear - inna nazwa Babilonii.

—wi[©]to namiot^w - zob. Namiot^w ~wi[©]to.

—wi[©]to tygodni - zob. Tygodni ~wi[©]to.

—wi[©]ty - w ST: 1) B[©]g (zob. Iz 5,16 z przypisem); 2) cz[^]onek narodu wybranego. W NT wierny Ko[~]ci^o a Chrystusowego.

Tachpanches - czyli Tafnis, miasto egipskie w pobl^¾u Peluzjum.

Talent - waga z[^]ota albo srebra r^wna 34,272 kg, stosowana jako jednostka monetarna.

Tanis - (hebr.: Soan) - miasto w delcie Nilu, za czas^w Moj^¾esza stolica Egiptu.

Tarszisz - 1) hebrajska nazwa miasta po[^]o^¾onego nad Morzem —r[©]dziemnym, wzbogaconego handlem metali i z[^]ota (Tartessus?). Okr[©]ty Tarszisz zdoby[^]y sobie s[^]aw[©]; 2) u proroka Ezechiela drogocenny a rzadki kamie^ã (mo^¾e czerwona per[^]a lub chryzolit).

Terafim - pos[¥]³⁴ki b[©]stw domowych. Mo^¾e to by[†] r[©]wnie^¾ og[©]lne okre[~]lenie wszelkich przedmiot^w magii.

Terebint - drzewo przypominaj[¥]ce swym wygl[¥]dem d[¥]b.

Tetrarcha - (rz[¥]dz[¥]cy czterema) - w NT okre[~]lenie w[^]adcy sprawuj[¥]cego rz[¥]dy nad cz[©]ci[¥] jakiego[~] obszaru.

Tiszri - 3/4ydowska nazwa siódmego miesiąca
(wrzesień / październik)

Tofet - hebrajska nazwa miejsca w Dolinie Gehenny (zob.) na południe od Jerozolimy, gdzie palono nieczystości i gdzie wykonywano praktyki ku czci bóstwa fenickiego, Molocha, paląc dzieci

Trybun - stopień urzędniczy lub wojskowy u Rzymian. W NT występuje tylko w drugim znaczeniu - dowódcy większych oddziałów.

Tubal - (w tekstach klinowych Tabal) zapewne znani z Herodota Tybareńczycy, lud zamieszkujący w Azji Mniejszej obszar północniejszej Frygii.

Tygodni wiato - inaczej Pięćdziesiątnica lub Zielone Wiata. Jest to drugie po Wiacie Paschy wiato, w które każdy dorosły Izraelita obowiązany był stawić się w wiatyni. Nazwa pochodzi stąd, że przypada ono w siedem tygodni po Wiacie Paschy. Później otrzymało nazwę Pięćdziesiątnicy. Pascha rozpoczyna się 3/4niwa, a na Pięćdziesiątnicę przynoszono do wiatyni dwa chleby kwaszone z nowego zboża na poświęcenie Bogu za pomyślny zbiory

Typ - osoba, przedmiot lub wydarzenie biblijne, zazwyczaj z ST, które jest zapowiedzią przyszłych rzeczywistości - osób, przedmiotów lub wydarzeń w NT (zob. Rz 5,14; 1 Kor 10,6.11).

Tyr - (hebr. Sor) prastare portowe miasto fenickie między Sydonem (zob.) i Akko.

Urim <> Tummim - dosłownie: wiato i doskonałość. Były to w ST wiata losy, przechowywane w pectorale arcykapłana (zob. Wj 28,15-30). Losy te Izraelitom zastępowały wyrocznie pogan

Us - (Włg: Hus) - ojczyzna Hioba, kraina granicząca z Edomem i Arabią

Widzcy - określenie proroka (zob. 1 Sm 9,9).

Wielka otchąa - poetyckie ujęcie chaosu, jaki istniał przed stworzeniem i uporządkowaniem wiata. Ta sama nazwa określa ocean podziemny, który według poglądów rozpowszechnionych na starożytnym Bliskim Wschodzie znajdował się pod ziemią

Wojsko niebieskie - określenie gwiazd, jeżeli one stanowiły przedmiot pogańskiego kultu religijnego

Wór - przywdziewany na znak pokuty lub 3/4aoby

Wyrocznia pana - uroczysta formuła stosowana przez proroków, zazwyczaj jako zdanie wtrącone, zapowiadająca, że słowa przytaczane pochodzą od samego Boga, a prorok jest tylko pośrednikiem dla

przekazania or©dzia Bo³⁄⁴ego.

Wyrok - (hebr. ma~a) = dosˆ. Wypowiedˆ dokonana gˆosem podniesionym - prorocstwo zawierajˆce surowe napomnienie lub groˆb© kary Bo³⁄⁴ej.

Wy³⁄⁴yiny - na wzgˆczach skˆadano ofiary Baalowi. Pwt 12,2nn nakazuje burzyˆ te oˆtarze. W ciˆgu wiekˆw jednak zaczˆto skˆadaˆ na wzgˆczach ofiary tak³⁄⁴e i prawdziwemu Bogu. Przez dˆugie wieki stan taki tolerowano, ale oficjalny kult sprawowano tylko w ~wiˆtyni jerozolimskiej, a niektˆrym krˆc¸lom judzkim pocztywano za zˆe, ³⁄⁴e nie znieˆli zwyczaju oddawania czci Jahwe na wy³⁄⁴ynach.

Zastˆpy - zob. Pan zastˆpˆw.

Zazdrosny bˆg, Zazdroˆt bo³⁄⁴a - zaskakujˆcy dzisiejszego czytelnika przymiot Bo³⁄⁴y, czˆsto wystˆpujˆcy w ST. Na podstawie podobieˆstwa stosunkˆw panujˆcych miˆdzy ludˆmi rys ten wyra³⁄⁴a szczegˆlnˆ miˆoˆt Boga wzglˆdem narodu wybranego, ktˆry jest jakby Jego oblubienicˆ (gˆˆwna myˆl Pnp). Stˆd wiˆc Bˆg domaga siˆ od swego ludu miˆoˆci wzajemnej, a nie dopuszcza do tego, by cudzoˆ³⁄⁴yˆ, tzn. popeˆniaˆ wiaroˆmstwo przez oddawanie czci cudzym bogom, gdy³⁄⁴e czeˆt i miˆoˆt nale³⁄⁴y siˆ tylko Jemu - Bogu prawdziwemu.

Zielone ~wiˆta - zob. Tygodni ~wiˆto.

Znak - czˆste biblijne okreˆlenie cudu, ktˆre uwydatnia jego sens zamierzony przez Boga.

Zwoˆanie ~wiˆte - uroczyste zebranie liturgiczne caˆego Izraela podczas wielkich ~wiˆt, nakazane prawodawstwem Piˆcioksiˆgu. Ten sam termin niektˆrzy tˆumaczˆ jako uroczysty nakaz ~wiˆtowania pewnych dni przez powstrzymanie siˆ w nie od pracy.